SEMMELWEIS

A film adatlapja: https://nfi.hu/filmek/semmelweis.html
Magyar életrajzi dráma (2023), 127 perc

Ajánlás a film feldolgozásához

A film alkotói
Rendező: Koltai Lajos
Forgatókönyvíró: Maruszki Balázs
Dramaturg: Goda Krisztina
Látványtervező: Pater Sparrow
Jelmeztervező: Szakács Györgyi
Zeneszerző: Pacsay Attila
Vágó: Kovács Zoltán HSE
Producer: Lajos Tamás, Vida Joe

Készült: a Nemzeti Filmintézet támogatásával

Ajánlott korosztály: 15-18 évesek
Kapcsolódó tantárgyak / tartalmi területek: történelem, biológia, művészetek,

Attól függően, hogy milyen műveltségi területhez illeszkedik a film megnézése, az elemzés különböző kérdésekre fókuszálhat. Egyaránt középpontba kerülhet az életrajz valós és fiktív elemeinek vizsgálata, a művészi megformálás és az alkotói szabadság kérdésköre, de Semmelweis felfedezésének fontossága is.

1. FELKÉSZÜLÉS A FILM MEGNÉZÉSÉRE

1.1. A film témája

A vetítés előtt a tanár megkérdezheti a tanulóktól, hogy ismerik-e Semmelweis Ignác nevét. Tudják-e milyen nemzetiségű volt? Mi volt a foglalkozása? Miről nevezetes a munkássága? Közösen összefoglalhatják, amit tudnak róla. Megbeszélhetik, hogy csak gyermekkorából és érett felnőttkorából maradtak ránk őt ábrázoló portrék. Így azt, hogy fiatal kezdő orvosként milyen volt a külseje, szinte szabadon képzelhették el az alkotók.

Néhány kivetíthető kép, amely a Semmelweis neve alatti szócikkben érhető el a Wikipedia szabad lexikonban https://hu.wikipedia.org/wiki/Semmelweis_Ign%C3%A1c			
1830-ban gyermekként	1857-ben 39 évesen	1860-ban 42 évesen	1861-ben 43 évesen

Az osztály ezután megnézheti a film másfél perces hivatalos előzetesét, majd közösen rögzíthetik, hogy az orvos életének melyik szakaszát dolgozza fel a film. Hol játszódik, milyen korban, és milyen szálakon futhat a cselekmény.
Forrás: https://www.facebook.com/Semmelweisfilm/videos/854209686225200/

1.2. A film alkotói

A tanár egy dián kivetíti (vagy bejátssza) a film elején megjelenő alábbi információkat, majd lefuttatja a filmet záró hosszú stáblistát. (00 – 1:05 perc) és (2:03:40-2:07:21 perc).

A **Szupermodern Filmstúdió** bemutatja
A **Nemzeti Filmintézet** támogatásával
Koltai Lajos filmjét

SEMMELWEIS

Vecsei H Miklós
Nagy Katica
Gálffi László

Forgatókönyv: Maruszki Balázs
Dramaturg: Goda Krisztina
Látványtervező: Pater Sparrow
Jelmeztervező: Szakács Györgyi
Zeneszerző: Pacsay Attila
Vágó: Kovács Zoltán HSE
Producer: Lajos Tamás, Vida Joe
Rendezte: Koltai Lajos

Lehetséges feladatok

Az indító információk alapján, a diákok megvitathatják, hogy mennyire jogos egy filmet „a rendező filmjének" nevezni. Miért igen, és miért nem?

A nyitó információk alapján a tanár megkérdezheti a diákokokat, mit gondolnak, hány főből állt a filmet előállító stáb? A találgatók közül az jár legközelebb a valósághoz, aki nagyjából 130 főre becsüli a stáb létszámát. Ehhez kapcsolódóan megemlíthető, hogy a „nagy szuperprodukciók" esetében ez a létszám akár a több ezer főt is elérheti. A Gyűrűk ura című film elkészítésében például mintegy 3000 ember vett részt.

A film végén futó stáblista jól érzékelteti, hogy milyen sok ember együttműködése szükséges egy mozifilm megszületéséhez. E felsorolásban vannak önmagukért beszélő tevékenységi körök: például fodrász, sofőr, kellékes, jelmez- és díszlettervező. Vannak olyan szakterületek, amelyek esetében érdemes tisztázni a filmkészítésben játszott szerepüket: forgatókönyvíró, dramaturg, látványtervező, rendező, rendezőasszisztens, gyártásvezető, vágó, producer stb. És vannak olyanok is, amikről valószínűleg kevesen tudják, hogy pontosan mit jelentenek: például focus puller, location manager, drón operátor, gripes, SFX koordinátor stb.

A stáblista futása közben a diákok lejegyeznek olyan szerepköröket, amelyeknek nem ismerik a jelentését, majd közös lista készülhet az egyéni megfigyelésekből. Ha vannak olyan tanulók, akiket érdekel a filmkészítés, utánanézhetnek, milyen tevékenységeket fednek e szerepkörök, és a következő órán elmondhatják ezt a többieknek.

A diákok közösen pontosíthatják, hogy mik az ismert kifejezésekkel jelölt közreműködők (forgatókönyvíró, dramaturg, látványtervező, rendező, rendezőasszisztens, gyártásvezető, vágó, sminkes, díszlettervező, kellékes, producer stb.) feladatai a filmkészítés során.

A témában való tájékozódáshoz jól használható források:
Bűvösvölgy – médiaértés oktató központ. Médiszertár pedagógusoknak
Kinél van a kamera? – Filmes munkakörök című sorozat.
https://buvosvolgy.hu/tudastar/cikk/Kinel_van_a_kamera__Filmes_munkakorok

Az oldalon rövid leírás található minden filmes munkakörről, amelyek többsége megjelenik a Semmelweis-film stáblistáján is. A rövid szöveges leírások mellett számos esetben 2-3 perces video anyag is kiegészíti a leírásokat. (Megtekinthető videók: Mit csinál a rendezőasszisztens / a focus puller / a világosító / a gripes / a location manager / a line producer / a hangmester / a mikrofonos / a vágóasszisztens / a naplóvezető / az art direktor / a jelmeztervező / a berendező / a kellékes / a maszk mester és a VFX csapat?)

Ugyancsak jó információforrás a témában a következő:
Ismerd meg a filmes munkaköröket és stáb pozíciókat
https://netenavideom.hu/blog/ismerd-meg-a-filmes-munkakoroket-stab-poziciokat

Végül, e témakörhöz kapcsolódóan megvitatható az a kérdés, hogy ennyi alkotó között, mégis miért olyan fontos a rendező szerepe annyira, hogy az ő nevéhez szokták kötni a filmet?

1.3. Az életrajz feldolgozásának filmes előzményei

Semmelweis életének történetét két korábbi magyar film is feldolgozta. De sokan vászonra vitték már a történetet külföldön is.

1.3.1. Korábbi Semmelweis ábrázolások

A két magyar film, amelyekből a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum készített, 15 percesekre összevágott változatokat, szabadon megtekinthető az interneten:

1939. Tóth Endre rendezésében, Uray Tivadar főszereplésével
https://www.youtube.com/watch?v=7oMzla3p1vM

1952. Bán Frigyes rendezésében, Apáthy Imre főszereplésével.
https://www.youtube.com/watch?v=z3Xg5mXW218

Lehetséges feladat:

Ha van rá elegendő idő, a fenti filmrészletek több kulcseleme is összevethető a Koltai-féle filmváltozat megoldásaival. Mindenképp érdekes lehet azonban a három film főszerepére választott színészek karakterének összehasonlítása, illetve annak megfogalmazása, hogy melyik milyen vonásokat hangsúlyoz a nézők felé.

1.3.2. Egy másik megközelítés napjainkból

Nem sokkal a Koltai-féle filmváltozat megszületése előtt versenyben volt egy másik koncepció is Semmelweis életének bemutatására. Ezt a filmet Gárdos Péter író-rendező és Geszti Péter

producer akarta elkészíteni. Az első vázlatok beadása után támogatást kaptak rá a Nemzeti Filmintézettől, s több forgatókönyv tervezetet is készítettek. Kiderült azonban, hogy nem egyedül pályáznak a témával, és a lehetőséget végül nem ők nyerték el. Az elutasítás fő indoka az volt, hogy a támogatók „más koncepció mentén képzelik el Semmelweis életének ábrázolását".

A Gárdos-féle tervezet inkább Semmelweis sorsának tragikus voltát hangsúlyozta. Az elutasítással kapcsolatban Gárdos úgy nyilatkozott, hogy nincs oka panaszra a történtek miatt: „A filmkészítés drága műfaj. Magyarországon az állam finanszírozza, jelenleg ezek a játékszabályok, tudomásul veszem" – mondta. (20) [Számos forrásból tudható, hogy a film végül több mint 2 milliárd forintos állami támogatásban részesült.]
A téma azonban annyira foglalkoztatta Gárdost, hogy miután kiderült, nem készíthet filmet róla, regényként dolgozta fel a történetet, Semmelweis Ignác rövid boldogsága címmel. De a meg nem született filmhez – a teljes stáb önkéntes munkájával – készült egy „álelőzetes", amely bepillantást enged az ő általa elképzelt változatba.

> ***Az „álelőzetes":***
> ***(https://24.hu/kultura/2022/09/26/semmelweis-ignac-rovid-boldogsaga-regeny-film-elozetes-gardos-peter-thuroczy-szabolcs-jordan-tamas/)***
> ***Gárdos Péter: Semmelweis Ignác rövid boldogsága. Open Books. 2023. Könyvismertető.***
> ***https://www.libri.hu/konyv/dr_gardos_peter.semmelweis-ignac-rovid-boldogsaga.html***

1.4. A film rendezője, Koltai Lajos, és a forgatás néhány jellemzője

Koltai Lajos (1946-) Kossuth-díjas operatőr, aki az 1970-es évek óta meghatározó alakja a magyar operatőri tevékenységnek. Sajátos stílusának fontos jellemzője a belső terek megvilágításának technikája és a szűk képkivágások alkalmazása. Ő volt Szabó István Oscar-díjas Mephisto című filmjének, és számos más alkotásának is az operatőre. Több alkalommal dolgozott Amerikában. A Maléna című filmben végzett operatőri munkájáért Oscar-díjra is jelölték. A Wikipédia szabad lexikon 73 olyan filmet sorol fel, amelyet ő fényképezett. Rendezései sorában – a Kertész Imre Nobel-díjas művéből 2005-ben készült Sorstalanság és az Amerikában 2007-ben forgatott Este című film után – harmadik a Semmelweis életének bécsi epizódját feldolgozó alkotás.

Koltai Lajos tagja az Oscar-díjat osztó amerikai filmakadémiának és az Amerikai Operatőrök Egyesületének. 2021-től a Színház- és Filmművészeti Egyetem osztályvezető tanára, ami bizonyára szerepet játszott abban, hogy a forgatás alatt mindenki „tanár úrnak" szólította, és az interjúkban is így hivatkoznak rá.

Koltai pályájáról, a Semmelweis-film készítéséről és rendezői koncepciójáról is számos részletet villantanak fel a következő rádiós, illetve televíziós adások:

Hollywoodtól a Semmelweis-filmig. Beszélgetés Koltai Lajos Kossuth-díjas operatőrrel, és filmrendezővel. InfoRádió. Aréna. (2024. 01. 23.) (51 perc)
https://www.youtube.com/watch?v=COMYn27EsFk

> ***Az interjúban a rendező – egyebek mellett – a következőkről beszél: Miért lehet izgalmas Semmelweis Ignác alakja és életének egy rövid szakasza a filmvásznon? Mit jelent Magyarországon és mennyire tarthat világszerte érdeklődésre számot az orvos figurája és munkássága? Mennyire hosszú az út egy film elkészültéig, illetve az első forgatási nap első csapójáig? Miért telt el 15 év Koltai Lajos rendezőként jegyzett előző filmjétől a mostani Semmelweis filmig? Mi teszi fontossá a közeli képeket, mi mindenről árulkodik egy arc a filmvásznon? Miért épp Vecsei H. Miklós kapta meg Semmelweis szerepét? Mit jelent a bizalom és az egymásban való hit a filmkészítésben?***

Svenk – Semmelweis-film – HÍR TV (4:36 perc) 2022.08.10.
https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=aMwjUSevdAo

A forgatáson készült felvételen Koltai Semmelweis karakteréről, a korabeli orvosok és nővérek helyzetéről beszél. Az adásban megszólal a női főszereplő, Nagy Katica is. Az elhangzó információkkal párhuzamosan forgatási helyszínek láthatók, és képek a színészek beöltözéséről. Koltai rendezői koncepciójáról megtudhatjuk: azt akarta megmutatni, „hogy van olyan ember, s erre jó példa Semmelweis, aki a megtalált ösvényen mindenáron végigment. Teljesen mindegy, hogy milyen akadályok voltak vele szemben. Ezt érdemes megtanulni. Manapság, amikor mindenki azzal küzd, hogy maradjon talpon, hogy maradjon ugyanolyan, vagy ne sokat változzon az életében ahhoz képest, amilyen volt, hanem megy, megy, megy. Annak ára van, nagy ára van, de érdemes megcsinálni."

Elkészült a Semmelweis Ignác életéről szóló új magyar film
Beszélgetés Koltai Lajossal. Hír TV. Napindító. 2023. 11. 27. (8:51 perc)
https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=Y3-FI5CDCf8

A riporter kérdésére válaszolva, Koltai arról beszél, mennyire csodálatos volt a forgatás. A rendezői munkáról, a rendező és a csapat kapcsolatáról, a szeretet és a hit alapú filmkészítésről, a főhős eltökélt útkereséséről. Az elhangzó szöveggel párhuzamosan ebben a műsorban is érdekes részletek láthatók a forgatásból.

Lehetséges feladat

Az interjúkban a rendező többször is utal rá, hogy a mozinak különös varázsa van. Egészen más módon hat ugyanaz a kép, ha nagy vásznon látja az ember, mint amikor egy tablet vagy egy mobiltelefon képernyőjén. Ha megvannak hozzá a technikai feltételek, a film előzetesének két változatban való megnézésével a tanulók is megtapasztalhatják ezt a különbséget, majd összegezhetik a kérdéssel kapcsolatos véleményüket.

2. A FILM FELDOLGOZÁSA

2.1. Előkészítés

Attól függően, hogy a pedagógus hová akarja helyezni a feldolgozás súlypontját, más és más megfigyelési szempontok adhatók. Nem érdemes minden órán az összes javasolt szempontot sorra venni. Jobb megoldás, ha – a film önfeledt befogadása mellett – alkalmanként inkább csak néhány kérdés kerül fókuszba úgy, ahogy az erősíteni tudja a komplex moziélményt.

Mindenképp figyelmet érdemel azonban két olyan kérdéskör, amely nagy hangsúllyal jelenik meg a kritikákban. A méltatások oldalán a film hollywoodi alkotásokhoz mérhető profizmusa a látvány és a rendezés terén. Illetve a bírálatok oldalán az a dilemma, hogy milyen mértékben élhet egy életrajzi film fikciós eszközökkel, illetve a hangsúlyoknak a valósághoz képest való eltorzításával.

Lehetséges megfigyelési szempontok,
melyekből a helyi céloknak megfelelően, úgy érdemes válogatni, hogy minden kérdés 3-4 tanulóhoz kerüljön, akik aztán kis csoportokban dolgozhatnak majd együtt:

A) A filmes műfajhoz és a művészi hatáshoz kapcsolódóan
Milyen az egymást váltó jelenetek jellemző hosszúsága? Hogyan hat ez a nézőkre?
Mi jellemzi a jelenetek párbeszédeit? Hogyan hat ez a nézőkre?
Mik a megvilágítás, a fényképezési mód és a képkivágások jellemzői? Hogyan hat ez a nézőkre?

Milyen külső és belső terekben játszódik a film? Milyen a hangulata ezeknek?
Milyenek a diszletek és a kellékek? Milyen benyomást keltenek a nézőkben?
Milyen a szereplők öltözete, sminkje, hajviselete? Hogyan hat ez a nézőkre?
Mi a funkciója a zenéknek ott, ahol megszólalnak? Hogyan segíti a zene a művészi hatást ezeken a pontokon?
A tömörítés milyen eszközeit használja a rendező? (Amikor egy szavak nélküli jelzés – kép, hang vagy villanásnyi jelenet – egy hosszabb eseménysorra utal.)

B) Az életrajzhoz és a cselekmény mozgatásához kapcsolódóan
Melyek az ábrázolt orvosi probléma felismerésének, illetve Semmelweis nyomozásnak fő állomásai és fordulópontjai a történetben?
Melyek a Semmelweis és Emma nővér közötti szerelmi kapcsolat kialakulásának fő szakaszai és fordulópontjai?
Melyek a Semmelweis és Klein kórházigazgató közötti kapcsolat fő jellemzői, és a kapcsolat változását előkészítő mozzanatok a filmben?
Hogyan alakul a történet során Semmelweis és Baumgartner tanácsos viszonya, miként viszik előre a történetet ennek változásai?
Hogyan alakul Kollár doktor kapcsolata Emma és Júlia nővérrel, s ennek változásai hogyan viszik előre a történetet?
Milyen szerepet játszanak a történetben a humoros / ironikus megjegyzések?
Milyen általános társadalmi problémák jelennek meg – mélyebben ki nem bontott – mellékszálként a filmben, és a mi a szerepe ezeknek a történetben?

C) Az egyes karakterekhez és a színészi játékhoz kapcsolódóan
Milyen tulajdonságokkal jellemezhetők a főszereplők, és hogyan épül a karakterük időben előre haladva a filmben? Ilyen módon érdemes megfigyelni Semmelweis, Emma, Klein, Kollár és Baumgartner alakjának megformálását.
Hogyan jellemezhető az állandóbb vonásokkal megjelenített mellékszereplők karaktere? Melyik mivel járul hozzá a történet mozgatásához? Így érdemes megfigyelni a következő szereplők alakját és színészi játékát: Gertrúd – Semmelweis szállásadónője; Szabina – Emma húga; Júlia nővér – Emma kórházi barátnője; Kolletschka doktor – Semmelweis barátja a klinikán; Markusovszky doktor – Semmelweis jóakaró magyar kollégája; Baumgartnerné – a tanácsos várandós felesége; a városi mosoda vezetője; Meyer, a temetkezési vállalkozó.

A megfigyelési szempontok kiosztása történhet cédulák véletlenszerű húzásával, tudatos tanári kijelöléssel, vagy érdeklődés alapján történő tanulói választással is.

2.2. A film elemzése és egyes részletek kiemelése

A film megnézése kicsivel több, mint két órát igényel. Ezalatt mindenki kicsit erősebben figyel a saját szempontjára, majd elkészíti az azzal kapcsolatos jegyzeteit.

Az elemzésre és a feldolgozásra reálisan egy újabb dupla tanítási órát érdemes tervezni –ha van rá lehetőség, közvetlenül a film után, vagy kicsivel később, de még úgy, hogy az élmény eleven legyen. A kiemelt részletek ismét megnézhetők, de elég lehet ezek pontos felidézése is.

2.2.1. A korszak és a körülmények

A történet helyszíne, időpontja és fő vonala
Ha ez korábban nem történt meg, a tanulók rögzítik, hogy a történet helyszíne Bécs, kezdő időpontja 1847. A film Semmelweis életének azt a rövid szakaszát idézi fel, amikor az Allgemeines Krankenhaus közkórház I. számú szülészeti klinikájának orvosaként rájön, hogy a rengeteg halálos áldozatot követelő gyermekágyi lázat olyan

fertőzés okozza, amely a boncolásokat végző orvosok kezéről kerül a nők szervezetébe, és hogy a kór klórmeszes kézmosással megelőzhető.

Háttér információk
A történet idején 28 éves Semmelweis nem sokkal korábban, 1846 februárjában kapta meg tanársegédi kinevezését, és költözött be a klinikára (tehát a nem bérelt lakásban élt, minként ezt a film ábrázolja). Bécset 1850 októberében hagyta el, amikor visszaköltözött szülővárosába, Pest-Budára. A film erről az időszakról szól, és nem foglakozik az orvos későbbi tevékenységével, illetve sorsával, miként a közben lezajló bécsi forradalmakkal sem.

Szavazás

A tanár megkérdezi a diákok véleményét:
Megengedhető-e, hogy a lakásra vonatkozóan a film eltér a valóságtól?

Elfogadható-e, hogy az 1848-as évet magába foglaló, Bécsben játszódó film nem utal az utcákon lezajló forradalomra? [Csupán egy képsor jelzi ezt: amikor a mosodából a tárgyalóterembe visszatérő Emma mellett egy csoport katona szalad el.]

A tanulók kézfeltartással jelzik, hogy IGEN vagy NEM a válaszuk a feltett kérdésekre. Egy valaki pedig feljegyzi a szavazás eredményét az e célra előkészített lapra. (Melléklet)

Szómagyarázat
A filmben szerepelnek olyan kifejezések, amelyek ma már nem aktív részei a közbeszédnek. Bár a szövegkörnyezetből ezek jól érthetők, esetleg érdemes külön is pontosítani őket.

bába	a szülést levezető vagy segítő nővér, napjainkban kórházi szülésznő
éter	a régi gyógyászatban fertőtlenítésre és altatásra használt, jellegzetes szagú folyadék
dajka	olyan asszony, aki saját kisbabája mellett más csecsemő szoptatását is vállalja
lelencház	árva gyerekek nevelését szolgáló, rendszerint állami intézmény
Práter	Bécs (ma is meglévő) nagy nyilvános parkja, különféle szórakozási lehetőségekkel
cselédlány	háztartási alkalmazott
kurtizán	prostituált, akiről rendszeres testi szolgáltatásai fejében gondoskodik egy jobb módú férfi
abszint	nagyon magas alkohol tartalmú ital, amely divatos volt a 19. században
klórmész	fehér por formájú kalcium vegyület (kalcium-hipoklorid), amit fertőtlenítésre és fehérítésre használnak
gyermekágyi láz	fertőző betegség, amely szülés vagy vetélés után következhet be, a 19. században a szülő nők magas halálozási

	arányának fő oka

2.2.2. A karakterek

Ha az óra fókuszába a színészi játék és a dramaturgia megfigyelése kerül, érdemes hosszabb időt szánni az egyes karakterek elemzésére (más szempontokat viszont figyelmen kívül hagyni).

Lehetséges feladatsor

Előkészítés: A tanár minden kiválasztott karakterről kinyomtat egy képet, alá írva a filmbeli nevét – úgy, hogy a kép alatt a lap alsó része üres maradjon. A lapokat elszórtan kiteszi néhány asztalra.

Minden tanuló kis cédulára leírja az általa megfigyelt szereplő filmbeli nevét, és a teremben némán mozogva, megkeresi a csoporttársait, majd együtt magukhoz veszik a szerepüknek megfelelő képet.

Minden csoport leírja az adott karaktert jellemző fő tulajdonságokat a lapjára, és szóban egyeztetik véleményüket az érintett figura színészi játékára vonatkozóan. A főszereplők esetében megfogalmazzák, miként gazdagodott karakterük a történet során. A mellékszereplők esetében pedig kitérnek rá, hogy jelenlétük miként vitte előre a történetet.

A csoportok szóvivői felolvassák az általuk jellemzett szereplő fő tulajdonságait. A többiek ennek alapján kitalálják, hogy kiről van szó. A megfigyelők hozzáfűzik a tulajdonságokhoz a színészi játékra, illetve a dramaturgiára vonatkozó kiegészítéseiket is.

A képeket ragasztó gyurmával felerősítik a táblára vagy egy falfelületre – úgy, hogy azok elhelyezése valamilyen módon jelezze, ki kivel milyen – támogató, semleges vagy éppen ellenséges – kapcsolatban áll a történetben.

2.2.3. Kórházban szülni veszélyesebb, mint az utcán

Lehetséges feladat

A tanulók felidézik, vagy megnézik a film nyitó jelenetsorát. (01:13-4:10 perc) Egy gyors ötletbörze keretében összegyűjtik, hogy mi mindent tudunk meg a körülményekről és a főszereplőről ennek az erőteljes indításnak a segítségével.

Háttér információk
A filmben megjelenő bécsi kórházban működött a korabeli Európa talán legnagyobb forgalmú szülészete, két klinikával. Semmelweis az I. számú klinikán dolgozott tanársegédként Johann Klein intézetvezető professzor mellett. A II. számú klinika az épület másik szárnyában működött (ezt hívták a filmben bábaképzőnek).

Abban az időben a tisztes asszonyok, még ha nem is voltak túl jómódúak, inkább otthon, bába segítségével szültek, és csak komplikáció esetén fordultak orvoshoz. A kórházban ugyanis nyomasztó volt a zsúfoltság. Az ellátás ingyenes volt, és a nők ott hagyhatták a csecsemőjüket, ahonnan azok az állami lelencházba kerültek. Ez a legszegényebbek, és a társadalom által megbélyegzett leányanyák vagy prostituáltak számára jelentett fontos segítséget. De nagy árat fizettek érte, mert kórházban szülni veszélyesebb volt, mint otthon, vagy akár az utcán.

E tekintetben azonban különbözött egymástól a két klinika: az I. számú szülészeten háromszor akkora volt a halálozási arány, mint az ugyanolyan körülmények között működő II. számún. Semmelweis az eltérés oka után kezdett nyomozni. Statisztikákat készített és összehasonlított minden tényezőt. Ezt követően tudatosult benne annak a jelentősége, hogy 1840-től szétválasztották a két szülészet oktató feladatait. Az I. klinikán képezték a férfi orvostanhallgatókat, a II. klinikán pedig a női bábákat. A medikusok rengeteget boncoltak, mivel épp abban az évtizedben kezdték a boncolást a régi babonákat elutasító orvostudományi oktatás fő módszerének tekinteni. A bábák képzésének viszont nem volt része a boncolás. Paradox módon tehát, a halálozások megugrása a modernebb anatómiai szemlélet terjedésével függött össze.

2.2.4. A gyermekágyi láz okai

A központi kérdés körül, vagyis, hogy mi okozza a gyermekágyi lázat, két álláspont kristályosodik ki a filmben – egyiket Klein, a másikat Semmelweis képviseli:

Klein professzor egyetemi előadása (18.35-20:23 perc)
„A testnedvek egymáshoz viszonyított arányán túl, a járványnak még két fő okát látom. Az egyik a bolygók állása, ami kedvezőtlenül hat a betegekre. Holdtöltekor például sokkal többen halnak meg, mint újholdkor. Igen. Másik a félelem. Ha az anya reszket, az elszívja az erejét, és védtelenné teszi a gyilkos kórral szemben."

A klórmeszes kézmosás bevezetése (1.15.40-1:18:06 perc)
Semmelweis: *„A szappan semmit sem ér a hullaméreggel szemben. De ha klórmeszes vízben mosunk kezet, senki sem fog meghalni."*
Klein: (gúnyosan): *„Kézmosás, mint tudományos felfedezés…."*
Kollár: *„Csak nem gondolja, hogy itt mindannyian bohóckodni fogunk magának?"*

Lehetséges feladat

A tanulók megvitathatják, hogy milyen előzetes tudásra vezethető vissza a kétféle értelmezés. [Ha ezt maguktól nem fogalmazzák meg, érdemes felhívni a diákok figyelmét arra, hogy a kortársak csak saját koruk általános tudásszintje alapján ítélhették meg Semmelweis gondolatait. Nem minősíthető tehát egyszerűen gonoszságtól vezérelt ostobaságnak Klein professzor által álláspontja – az úgynevezett atmoszféra-elmélet –, hiszen lényegében azt vallotta a korabeli orvostársadalom döntő hányada.]

Háttér információk
Ma már nehéz elképzelni, hogy a mikrobák kórokozó hatásának Pasteur általi felfedezése (1877) előtt mennyire sötétben tapogatózott az orvostudomány a betegségek okaival kapcsolatban. [Erre utal a film sokáig használt, tervezett címe is: A láthatatlan gyilkos.]

Semmelweis felismerése, hogy az orvosok a kezükön viszik át a fertőzést a nőkre, abban az időben nem tűnt elfogadható magyarázatnak. Ő maga is inkább csak intuitív alapon állította, hogy a betegség okai kizárólag „a rothadó szerves részecskék" lehetnek. Nem tudhatta, hogy pontosan mik azok, de rájött, hogy fertőtlenítéssel hatékonyan lehet védekezni ellenük, és saját klinikáján 1847 májusában bevezette a kötelező klórmeszes kézmosást. E szabály gyors és látványos javulást hozott, a halálozás nagyságrendekkel csökkent.

Nehéz lehetett számára a felismerés, hogy az I. számú klinikán – tanársegédként, és az egyetlen állandó orvosként – ő maga volt a korábbi tömeges halálozás fő kiváltó oka. Ő volt ugyanis az, aki az összes beteget megvizsgálta, s olykor teljes ágysorokat fertőzött végig. (Természetesen a medikusok, a professzor és a vendégorvosok is terjesztették a kórt, de ők kevesebb vizsgálatot végeztek.) Mégsem vádolta magát vagy a kollégáit, de arra nem talált

mentséget, ha egy orvos az ismertté vált tények birtokában sem végezte el a szükséges óvintézkedéseket.

Bár Semmelweis idején már létezett gumikesztyű, arra elsősorban olyan eszközként tekintettek rá, mint ami az orvost védi. Mivel azonban ezek még elég vastagok voltak, rontották a tapintás útján való érzékelés hatékonyságát, ezért nem nagyon használták. Sebészként először egy angol orvos (William Stewart Halstead) rendelt orvosi célú védőkesztyűt a Goodyear gumigyártól. Az eldobható, latexből készülő, egyszer használatos gumikesztyűk fejlesztése pedig csak 1941-ben kezdődött el az Ansell vegyigyárban, s tömeges gyártása csupán 1965-ben indult meg.

2.2.5. Orvosi krimi, avagy: egy nyomozás története

A film számos kritikusa fogalmaz úgy, hogy a történet igazából egy „orvosi krimi", egy nyomozás története. S valóban, a kutatás, a kudarcok és a bizonyítékok szaporodása viszi előre a cselekményt. Azok a diákok, akiknek a megfigyelési feladata e nyomozás állomásainak azonosítására vonatkozott, egy nagy papírra vagy a táblára írt vázlatpontok formájában közösen rekonstruálják a folyamatot, melynek állomásai:

Semmelweisben felvetődik a gyanú: a probléma lényege, hogy valamit rosszul csinálnak a klinikán. Arra kéri Kleint, hogy tanulmányozhassa a boncolási jegyzőkönyveket, de nem kap rá engedélyt. (18:35-20:23 perc)

Titokban betör az irattárba, hogy megszerezze a keresett adatokat. Emma véletlenül meglátja. (20:24-21:35 perc)

Baumgartner kórházi látogatásakor Semmelweis arra kéri a tanácsost, hogy összevethesse egymással saját klinikájuk és a bábaképző halálozási adatait. A tanácsos kutatásra biztatja, és arra utasítja, hogy az eredményekről számoljon majd be Klein professzornak. (26:26-28:35 perc)

Klein kérdőre vonja Semmelweist, amiért az utasításával szembe szegülve, betört az irattárba. Két hónapra megvonja a fizetését, de tudomásul veszi, hogy Baumgartner biztatására kutatásba kezdjen a bábaképzőben. (31:46-32:40 perc)

Semmelweis Emma kíséretében ellátogat a bábaképzőbe. Azt tapasztalja, hogy mindent ugyanúgy csinálnak, mint ők. Kivéve, hogy nem boncolnak. Elkéri a megelőző tíz év halálozási jegyzőkönyveit. (37:46-43:40 perc)

Emma és Semmelweis saját klinikájuk és a bábaképző könyveit vizsgálják. Összehasonlítják az adatokat. (45:01-46:50 perc)

Semmelweis közli Kleinnel, hogy még nem tudja a rossz halálozási statisztika okát, de biztosra veszi, hogy az a klinikán belül keresendő. Állítja, hogy minden kórnak egyetlen egyszerű oka van. Klein mérgében felfüggeszti őt, és a mellette kiálló többi magyar orvost is. (50:46-54:00 perc)

Semmelweis felismeri a boncasztal mellett megsérült Kolletschka doktor betegségének hátterében a gyermekágyi láz tüneteit. (59:16—1:02:20 perc)

Emma segítségével – titokban felboncolja Kolletschka holttestét. Igazolva látja a feltevését, hogy a fertőzést az emberi kéz viszi át a paciensekre. (1:05:04-1:06:56 perc)
Emma a gyógyszeres szekrényből kilopott folyadékot ad át Semmelweisnek, aki megmossa vele a kezét, de a boncolás jellegzetes szagát ez nem tünteti el. (1:10:40-1:12:18 perc)

Semmelweis és Emma egy vendéglői asztal mellett ülnek. A legerősebb alkoholt kérik, amit az orvos a kezére önt. A szagot azonban ez sem veszi el. (1:12:20-1:14:20 perc)

Semmelweis látja az ablakából a házvezetőnőjét, amint ingeket mos. Az ehhez használt fehér port is kipróbálja, ami végre megszünteti a kezén lévő szagot. (1:14:20-1:15:39 perc)

Klein értesül róla, hogy Semmelweis csak azokat engedi be a szülészeti klinikára, akik előbb klórmeszes vízben kezet mosnak. (1:15:40-1:18:06 perc)

Klein maga is megállapítja, hogy Kolletschka doktor ugyanabban halt meg, mint a náluk szülő nők. (1:22:30-1:23:30 perc)

Klein – a klinika két részre osztásával – lehetővé teszi, hogy Semmelweis bebizonyítsa az elméletének helyességét. (1:24:10-1:25:35 perc)

Semmelweis elrendeli a mosodában, hogy a szülészeti klinika lepedőit klórmésszel fertőtlenítsék. (1:25:35-1:26:24 perc)

[Az első látványos sikerek után, ismét sokan belázasodnak, és meghalnak. Semmelweis kétségbeesetten töpreng. Klein felfüggeszti a kísérletet, és fegyelmi tárgyalást rendel el az orvos ellen.]

Háttér információk

A film nagyjából hitelesen jeleníti meg azt az epizódot, amely Semmelweist végül elvezette a felfedezéshez. A források szerint azonban, kollégája betegsége idején ő épp Velencében tartózkodott, így nem lehetett ott a halálos ágyánál. Miként – a filmmel ellentétben – illegális boncolást sem végzett a holttestén. Az viszont igaz, amit ő maga mond el könyvének önéletrajzi fejezetében, hogy Kolletschka boncolási jegyzőkönyvét tanulmányozva döbbent rá: a betegség azonos tüneteket produkál a belső szervekben, mint a gyermekágyi láz, így az oka is azonos kell, hogy legyen.

A történeti források azt mutatják, hogy Semmelweis főnökét, Klein professzort nem nagyon érdekelték beosztottja elméletei. Ugyanakkor azonban – ellentétben a filmen látottakkal – nem akadályozta annak kutatásait, és a klórmeszes kézmosást is minden ellenállás nélkül elfogadta. Viszonyuk egészen más okokból romlott meg. [Ez az egyetemen belüli pozícióharcokhoz köthető.]

A történeti emlékezetben sokáig tartotta magát az a nézet, hogy Semmelweis távozása után a bécsi klinikán – a higiéniai rendszabályok terén – visszaállt a régi rend. Egy 2017-ben megjelent orvostörténeti tanulmány (*Jadraqe és Carter, Epidemiology & Infection folyóirat*) azonban kimutatta, hogy ez tévedés. Semmelweis utódjául Klein Carl Braunt nevezte ki, aki továbbra is szigorúan megkövetelte a klórmeszes kézmosást, s irányítása alatt a klinika nem produkált rosszabb halálozási adatokat, mint Semmelweis idején. Az új vezető egyáltalán nem hadakozott a kézfertőtlenítés ellen, és elfogadta azt is, hogy a hullafertőzés lehet a gyermekágyi láz egyik oka. Csupán Semmelweisnek azt a központi tézisét vitatta, hogy a betegség *egyetlen* okozója a bomló vagy élő szerves anyagi részecskék jelenléte lenne. Ez az elképzelés ugyanis idegen volt a korabeli szakmai gondolkodástól. Általában úgy tartották, hogy a betegségeknek számos oka lehet. Braun azt képviselte, a gyermekágyi láz harminc különböző okra vezethető vissza, s ezek egyikének tekintette Semmelweis magyarázatát. Ezért hagyta érvényben a kézmosást.

A filmben Semmelweis császármetszést hajt végre egyik kollégája feleségén. A valóságban azonban csak tíz évvel később, 1857-ben, Pesten végzett ilyen műtétet.

Szavazás

Megengedhető-e, hogy Kolletscha doktor halálának és boncolásának részleteit tekintve a film eltérjen a pontos tényektől?

Megengedhető-e, hogy a film – a valóságot megváltoztatva –, úgy ábrázolja a kórház igazgatóját, mint aki szembe helyezkedett Semmelweis higiéniai kezdeményezésével?

Megengedhető-e, hogy a filmben tíz évvel korábban és más helyszínen jelenjen meg a császármetszés, mint a valóságban?

2.2.6. A történet fiktív szerelmi szála

A film cselekményének bonyolításában, és a nézők együttérzésének biztosításában fontos szerep jut a történet szerelmi szálának. A fennmaradt források alapján azonban csak annyit tudunk, hogy Semmelweis szemérmesen hallgat a magánéletéről az írásaiban. Így ezzel kapcsolatban bármi elképzelhető. Annyi biztos csupán, hogy Pesten nősült meg, sokkal később, majdnem negyven évesen, amikor úgy érezte, hogy egzisztenciája már megengedi a családalapítást.

Lehetséges feladatok

Ha volt ilyen szempont, azok, akik Emma és Semmelweis kapcsolatának alakulását figyelték meg, ennek fordulópontjait ugyanúgy pontokba szedhetik, mint az orvos nyomozásának állomásait.

A többiek ugyanakkor – kisebb csoportokat alkotva, majd a külön-külön született véleményeket összegezve –, azt próbálhatják megfogalmazni, hogy vajon miért tartották fontosnak az alkotók ennek a szálnak a megjelenítését a filmben. Milyen módon segítette ez a történet kibontását, illetve a nézői élményt?

Szavazás

Megengedhető-e a valós információk hiányának kitöltése egy fiktív szerelmi szállal egy életrajzi film esetében?

2.2.7. Semmelweis fegyelmi tárgyalása és az osztrák-magyar ellentét

Bár nincs rá bizonyíték, hogy a valóságban sok került volna a filmben szereplő fegyelmi tárgyalásra, ez a jelenetsor tekinthető a film drámai csúcspontjának. Középpontjában a bátor és meg nem értett magyar orvos, illetve a szűklátókörű osztrák kórházigazgató, valamint a jó külsejű, de gonosz osztrák kolléga konfliktusa áll. Utóbbi végül csúfosan felsül és elnyeri méltó büntetését. A méltatlanul meghurcolt magyar orvosnak pedig szakmai és erkölcsi értelemben is igazságot szolgáltatnak. (1:41:21-1:53:36 perc)

Az osztrák és a magyar szakemberek közötti szembenállást már néhány korábbi jelenet is sugallja – holott ennek nincs nyoma a forrásokban.

(25:16-26:15 perc)
Klein megjegyzése Baumgarten tanácsos kórházi látogatásakor:
„Az orvosaink pedig, különösen az osztrák szakemberek, nálunk a legkiválóbbak."

(50:46-54:00 perc)

Miután Klein felfüggeszti Semmelweis szülészorvosi praxisát, és Markusovszky szót emel kollégájáért, az igazgató gúnyosan ezt mondja:
„Milyen szép, hogy így kiállnak egymásért. Mondok valamit. Az összes magyar orvost felfüggesztem."
E jelenet folytatásában a magyar orvosok között a következő párbeszéd zajlik le:
„Még nem jutottál előrébb, mint Klein. Miért várod el, hogy mögéd álljunk?"
„Mert a honfitársai vagyunk."
„De nem a vak követői."
„Nem veszitek észre, hogy Klein pontosan ezt akarja? Összeugrasztani a magyarokat. Ha hagyjuk, hogy megosszanak, megérdemeljük, amit kapunk."

(1.15.40-1:18:06 perc)
Amikor Semmelweis ragaszkodik hozzá, hogy mindenki, aki belép a szülészetre, először klórmeszes vízzel mosson kezet, Klein és Kollár nevetségesnek tartja ezt. Markusovszky viszont közbeveti: *„Professzor úr, mit veszíthet? Egy próbát megér."*
Klein válasza: *„Meg volnék lepve, ha nem pont egy magyar mondja ezt?"*

A témához kapcsolódó idézet az egyik kritikából
Aki szembe fordult vele, nem azért volt Semmelweis ellenlábasa, „mert az magyar volt, hanem mert ez volt az orvosi korszellem. Miután Semmelweis Pesten kezdett dolgozni, a hazai kollégák épp olyan ellenségesek voltak vele, mint Klein professzor a határ túloldalán. Hiába volt a gondnoksága alatti Szent Rókus Kórházban szinte ismeretlen a gyermekágyi láz, módszereit a magyar kórházak sem vették át. Szakmailag annyira pária volt, hogy még évekkel hazaérkezése után is, amikor a Pesti Egyetem szülészeti klinikájának új vezetőt választottak, a magyar szülészorvosok inkább egy osztrák szakembert neveztek ki Semmelweis helyett." (10)

Lehetséges feladat:

A diákok megvitathatják, hogy vajon milyen okai lehetnek annak, hogy (a valóságtól eltérő módon) a film élesen – és csoportként – szemben állónak ábrázolja az osztrák és a magyar orvosok álláspontját.

Szavazás

Megengedhető-e, hogy az alkotók egy dramaturgiai szempontból fontos, de olyan fiktív elemet illesszenek bele az életrajzi filmbe, mint ez a tárgyalás?

Megengedhető-e, hogy a valóságban nem jellemző módon, szakmailag szemben álló csoportokként mutassák be a magyar és az osztrák orvosokat?

2.2.8. Hollywoodi happy end – és a valóság

Bár ez kevéssé lehetett így, a film háromszorosan is igazságot szolgáltat Semmelweisnek:
A fegyelmi tárgyaláson hivatalosan kimondják az ártatlanságát.
A résztvevők között feláll egy karjában csecsemőt tartó fiatalasszony, és bele kiabálja a nézők arcába: „Ez nem elég. Semmelweis doktornak igazságot kell szolgáltatni. Neki köszönhetem, hogy életben vagyunk. Megmentette az életemet. Ő az anyák megmentője!" Mindenki tapsol, és Semmelweis arcán legördülnek a megindultság könnycseppjei.
Végül Klein személyesen is megköveti őt, felajánlva, hogy saját maga lemond, és kinevezi őt a szülészet osztályvezető főorvossá.

Semmelweis öntudatos válasza erre:
„Nem fogadom el. Számomra a munka máshol folytatódik. Magyarországon."
„Itt hagyná Bécs legnevesebb klinikáját?" – kérdezi Klein.

„Az volt minden vágyam, hogy itt dolgozhassak. De én gyógyítani szeretnék, nem háborúzni” – feleli Semmelweis.

Záró képsorok (1:56:21-2:03:00 perc)
Az ígéretes szakmai jövő mellé a boldog magánélet víziója társul. Semmelweis és Emma hajója elindul a Dunán Pest, és a reményteli közös jövő felé.

Lehetséges feladatok

A diákok megvitathatják, hogy vajon mit akar üzenni a film a mai nézőknek, különösen a fiataloknak Semmelweis szavai által, melyekkel Klein ajánlatát elhárítja.

Megbeszélhetik, hogy milyen művészi eszközökkel, mit sugall a film záró jelenete. Ha nem ismerik a tényeket, feltételezéseket fogalmazhatnak meg arra vonatkozóan, vajon miként folytatódott Semmelweis élettörténete Pesten.

A záró jelenet után, a zöld vízen fehér betűkkel megjelenő szöveges információt elolvasva, mérlegelhetik, hogy azok módosítják-e a film egészének üzenetét vagy sem.

> *„Több, mint tíz évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy Louis Pasteur egy tudományos konferencián beszámoljon a baktériumokról, amivel végérvényesen igazolta Semmelweis elképzelésének helyességét.*
>
> *Semmelweis Magyarországra hazatérve az általa irányított Rókus Kórház szülészeti osztályán is folytatta a harcot, ahol nők és gyermekek ezreit mentette meg.*
>
> *Negyvenes évei végén magatartásában az elmezavar jelei mutatkoztak. A döblingi elmegyógyintézetbe került, ahol méltatlan körülmények között hunyt el.*
>
> *Neve azonban örökre fennmaradt: Semmelweis Ignác, az anyák megmentője.”*

Szavazás

Megengedhető-e, hogy egy Semmelweisről szóló film kiragadja a bécsi éveket a teljes életpályából, s nem szólva a küzdelmes és tragikus folytatásról, optimista véget érjen?

3. ZÁRÁS

3.1. Az utókor igazságszolgáltatása

„Semmelweis életében nem kapta meg az őt illető megbecsülést. Az utókor azonban fokozatosan elismerte őt: 1906-ban avatták fel Budapesten az első Semmelweis-szobrot, ma már a világ számos pontján, New Yorktól Heidelbergig, Torontótól Prágáig őrzi szobor az emlékét. 2013-ban az UNESCO Nemzetközi Tanácsadó Bizottsága A világ emlékezete program részének nyilvánította Semmelweis Ignác gyermekágyi lázzal kapcsolatos felfedezéseit, és azok dokumentumait.” A budapesti orvosi egyetem 1969-ben, az orvosi kar alapításának 200. évfordulóján felvette Semmelweis Ignác nevét. (14)

3.2. A művészi szabadság és a hitelesség

3.2.1. A részletek…

A film megszületését és bemutatóját kísérő interjúk sokaságában jelenik meg a gondolat, hogy az alkotók minden tekintetben a legnagyobb pontosságra törekedtek. A rendező hangsúlyozza, hogy *„orvosilag sem lehet kérdőre vonni”* őt. *„Az a kor ilyen volt, az orvosoknak olyan eszközeik voltak, amilyeneket a filmben látni. Úgy dolgoztak, ahogy bemutatjuk. Gyakorlatilag semmijük sem volt. A díszletek, a jelmezek, a kellékek, min-mind hűen idézik meg az adott korszakot.” (*InfoRádió*)*

„Technikai szempontból nem igazán lehet belekötni a filmbe: a látványból egyértelmű, hogy sok pénzből készült. A látványtervező díszletei hitelesen visszaadják a korabeli kórházakat, a boncteremtől kezdve a szülő-, dolgozó- és nővérszobán át a tantermekig. A jelmezes csapat is kitett magáért. [A főhőst játszó színész] a vetítés után azt mondta, egy korabeli kabátot viselt, a kellékesek pedig Semmelweis naplóbejegyzései és rajzai alapján készítettek el bizonyos orvosi eszközöket, fémből. Az ilyen környezet sokat segít a színészek játékán, amivel szintén nem volt nagy gond.” (1)

3.2.2. … és a hangsúlyok igazsága

A film által sugallt összképpel kapcsolatban az életrajzi film megvalósításra pályázó másik rendező, Gárdos Péter így nyilatkozott: *„Semmelweis sorsa tragikus volt. Saját kora nem akart tudomást venni róla, a felesége pedig akadémikus társai segítségével bolondok házába záratta, ahol két héttel később agyonverték.”* (20)
Szerinte fontos, hogy ki mit hangsúlyoz ma Magyarországon ebből az élettörténetből. „Lehet II. Lajosról úgy is filmet készíteni – mondja –, hogy a király sosem ér el a Csele-patakig. Széchenyiről pedig úgy, hogy soha nem lesz öngyilkos. Én ezt másképp képzelem. Semmelweis sorsának ma Magyarországon szerintem egyetlen érvényes megközelítése létezik: a nézőnek vagy olvasónak arra kellene választ kapnia, mennyire volt törvényszerű Semmelweis élete és halála. Adva van egy zseni a 19. században, akit kitagad a világ, akit lényegében elárul a magyar orvostársadalom túlnyomó többsége, és akinek a nevétől a halála után még a felesége is megszabadul. Mi történt itt? Ki a felelős azért, hogy egy ilyen tehetséges embert olyan brutálisan, részvét nélkül elpusztítsanak, agyonverjék egy Bécs melletti elmegyógyintézetben.” (8)

Lehetséges feladatok

Ha voltak ilyen megfigyelési szempontok (díszlet, jelmez, smink, hajviselet, fényképezési mód), a diákok ezen a ponton összegezhetik a látvánnyal kapcsolatos észrevételeiket.

Megvitathatják a következő kérdéseket:
Vajon miért döntöttek úgy az alkotók, hogy a Semmelweis teljes élettörténetéből kiragadva, csak a bécsi klinikán eltöltött néhány évét mutatják be a filmben?
Milyen viszonyban van egymással a részletek és az egész igazsága a filmben?
Mekkora az alkotók művészi szabadsága egy valós személyről szóló életrajzi filmben, és vannak-e ennek esetleg korlátai?

Ez utóbbi kérdéshez kapcsolódóan, ha a foglalkozáson sok került erre, a tanár felidézi a különféle kérdésekhez kapcsolódó szavazások eredményeit. (Az igen és a nem válaszok százalékos megoszlását menet közben valaki kiszálomhatja.) Ezekre reflektálva, a diákok általánosítást fogalmaznak meg arra vonatkozóan, hogy szerintük milyen jellegű eltérés engedhető meg a valósághoz viszonyítva egy életrajzi film esetében, és mi az, ami kérdéses vagy nem elfogadható.

3.3. A film fogadtatása

3.3.1. Népszerűségi mutatók

A streamingszolgáltatók térhódításával világszerte sokat esett a mozik látogatottsága. Ezért nagy sikernek tekinthető, hogy a bemutató után néhány héten belül már 300 ezren nézték meg a filmet a magyar mozikban. A világpremierre nem sokkal a hazai bemutató után került sor New York-ban és Los Angelesben, ahol szintén ünnepelték az alkotást, amely azóta több filmfesztivál programjában is helyet kapott, és Torontóban már díjat is nyert. Az „embermesét", ahogy Koltai nevezi a történetet, rövid időn belül megvásárolta a Netflix mozicsatorna is.

3.3.2. A kritikusok hangjai

A filmről véleményt formáló kritikusok közül, lényegében mindenki elismerte, hogy a Semmelweis professzionális alkotás. A bírálatok döntő hányada a problémák túlzott leegyszerűsítését rója fel az alkotóknak. Néhány jellemző idézet a kritikákból:

„**Szépen fényképezett, a néző figyelmét mindvégig lekötő kosztümös dráma".** Alkalmas arra, hogy „felkeltse az érdeklődést az orvoslás története iránt." **(21)**

„Ha elvonatkoztatunk a vélt vagy valós üzenettől, alapvetően egy jó szakmaiságú filmet kapunk. Semmelweis detektívtörténete valószínűleg nem mentes a szükséges dramaturgiai csúsztatásoktól, de egy logikusan felépülő nyomozós történet – és ez elismerésre méltó." (10)

A film „gondosan kivitelezett, tiszta szándékú történelemkönyv-illusztráció." (21)

„Minden mozzanat centire kiszámítható, a beleerőltetett romantikus szál sokkal nagyobb teret kap a kelleténél, a figurák pedig nem érdekesek." (13)

A film „izgalmas kriminek sem utolsó, melyet a jól megírt, bár a főhőst és Emmát leszámítva nem feltétlenül komplex karakterek színesítenek. Lehet, hogy vannak benne pontatlanságok, lehet, hogy az életútból sok mindent elhallgat, ami más megvilágításba helyezné az anyák megmentőjét, de ez játékfilm, nem pedig dokumentumfilm, feladata pedig az, hogy feszült cselekménye és érdekes karakterei által bemutassa hőse drámáját, küzdelmének a lényegét. Ezt a feladatot Koltai filmje, ha nem is jelesre, de teljesíti." (2)

„Koltai kimagasló ízlésű operatőr, és bár rendezőként rövidke a filmográfiája, a szakmát tudja, és elbír ezzel a projekttel… a dramaturgia szépen működik, a feszültség viszi a nézőt… Az atmoszféra és a látvány remek… és a szereposztásra sem lehet panasz." (4)

„A mostanában készülő történelmi filmekhez hasonlóan a Semmelweis is a „nyugaton bántják a magyart" naiv világmegfejtésére épül fel, pedig a valódi történelmi helyzet ennél sokkal összetettebb és érdekesebb volt." (21)

„Azért dühítő ez a fárasztó történelemleckére hasonlító hangnem, mert Semmelweis Ignác élete abszolút filmre kívánkozó történet, tele máig nem tisztázott részletekkel." (3)

A film „tökéletes precizitással pipálja ki a „tetszetős filmes klisék toplistájának" elemeit" (10)

„Jót tett volna a filmnek, hogyha hőse nem a maradiakkal ádáz harcot vívó szabadságharcosként, hanem azért ennél egy fokkal összetettebb személyiségként jelenik meg.” (3)

„Abban a tudatban hagyhatjuk ott a filmet, hogy készült egy gondosan szerkesztett Wikipédia-szócikkre hasonlító film egy történelmi figuráról, amiből a gondolkodásra késztető, nem egyértelműen megítélhető részeket valaki szépen kiszedte.” (3)

„Történetvezetésben, karakterekben, filmnyelvi eszközökben meg sem próbál autentikus lenni. Minden mozzanat centire kiszámítható, a beleerőltetett romantikus szál sokkal nagyobb teret kap a kelleténél, a figurák pedig nem érdekesek.” (13)

„Technikailag igényes, profi munka, tisztességes rendezéssel. Kár, hogy ez a végén nem sokra elég. […] A Semmelweis egy igényesen, de súlytalanul előadott tanmese…” (Péter)

A film „nem okoz csalódást, viszont ennél sokkal többet sem…. egy tehetségesen finomhangolt mestermunka, egy szakszerűen beállított óramű, rutinosan és magas szakértelemmel kivitelezett előadás. Precízen steril…. De ezt nem feltétlenül kell kritikaként értelmezni. Minden a helyén van benne, ugyanis: a korhű díszletektől – valóban ritkán látni ilyen pontosan ábrázolt 19. századközepi nagyvárosi esztétikumot magyar filmen – a jelmezeken át, a forgatókönyv érzékletes, bár néhol meglehetősen disszonáns, humoráig. A film azonban túlzó módon egyszerűsít, sarkít. (7)

„A néző a hollywoodi narratívák biztonságot adó kényelmében élvezheti, ahogy elérkezünk ahhoz a bizonyos tetőponthoz: a hős elnyeri méltó jutalmát, a gonosz méltó büntetését, a szerelmesek pedig boldogan élnek… Biztosan ilyen lezárásra vágyunk egy Semmelweis Ignácról szóló életrajzi filmben?” (7)

„Jól megcsinált, profi, klasszikus stílusban megvalósított film. Ez érvényes a forgatókönyvre és a vágásra is, azaz jó a ritmusa, feszes a cselekményvezetése, Koltai és alkotótársai a megfelelő ütemben adagolják az információkat, és fokozzák a feszültséget.” (2)

„a film csak felirat formájában, mellékesen értesít róla, hogy Magyarországra visszatérve sem volt könnyű helyzetben a film hőse… s csupán egy apró információ a stáblista előtti képen, hogy a döblingi elmegyógyintézetben halt meg. Holott az egy fontos állítás is lehetne, hogy bár hazafiaságtól vezérelve hazatér Magyarországra, itt sem talál békére és főleg nem felvilágosult követőkre.” (2)

Lehetséges feladatok

A tanár felolvashat a kritikákból kiragadott fenti mondatokat, a diákok pedig kézfelemeléssel jelezhetik, hogy személy szerint egyetértenek-e a kritikusok megállapításaival.

Utolsó szavazásként pedig – az iskolában szokásos ötös skála segítségével –, egy kis cédulára írt számmal, mindenki adhat egy osztályzatot a filmre. A cédulák összegyűjtése után pedig, valaki kiszámíthatja a film átlagos tetszési indexét az osztályban.

Felhasznált források

Benedek István: Semmelweis és kora. Gondolat. Budapest, 1967.

Cikkek

Benics Márk: Elvárások nélkül még akár élvezhető is a Semmelweis-film. JóBlog. FILM. 203. 11. 27.
https://jo.444.hu/2023/11/27/elvarasok-nelkul-meg-akar-elvezheto-is-a-semmelweis-film

Benke Attila: Kórházhorror az anyák megmentőjével. Kurir. 2023.12.26.
https://www.kulter.hu/2023/12/semmelweis-kritika/

Bicsérdi Fülöp Ádám: Úgy letörölném Vecsei H. Miklós homlokáról azt az izzadságcseppet. Telex. After. 2023.11.29.
https://telex.hu/after/2023/11/29/semmelweis-film-koltai-lajos-vecsei-h-miklos-nagy-katica

Bodnár Judit Lola: A Semmelweisnek is árt a kultúrharc. 24.HU. 2023.12.01.
https://24.hu/kultura/2023/12/01/semmelweis-kritika-magyar-film-koltai-lajos-vecsei-h-miklos/

Csabai Bernadett: Fikció és valóság. A Semmelweis Ignácról készült film forgatókönyvírója járt a Savaria moziban
https://www.vaol.hu/helyi-kultura/2023/12/a-semmelweis-ignacrol-keszult-film-forgatokonyviroja-jart-a-savaria-moziban

Hargittai Éva Ilona: Már a Netflix is megvette Koltai Lajos Semmelweis című filmjét. Index. 2024.01.29.
https://index.hu/kultur/2024/01/29/koltai-lajos-semmelweis-magyar-filmsiker/

Harsányi Domonkos: Tüneti kezelés. ART 7. 2023.12.05.
https://art7.hu/film/semmelweis-kritika/

Jankovics Márton: Az is bolond, aki zsenivé lesz Magyarországon – ilyen lenne Thuróczy Szabolcs az el nem készült Semmelweis-filmben. 24.HU. 2022.09.26.
https://24.hu/kultura/2022/09/26/semmelweis-ignac-rovid-boldogsaga-regeny-film-elozetes-gardos-peter-thuroczy-szabolcs-jordan-tamas/

Korcsmáros Felícia: „Semmelweis egy mogorva és hideg ember volt" Index. 2022. 09. 11.
https://index.hu/kultur/2022/09/11/interju-vecsei-h-miklos-semmelweis-film-forgatas-szerep/

Markó Gábor: A magyar film idei megmentője? 2023. 12. 20. ING Hungary
https://hu.ign.com/semmelweis/92182/review/kritika-igy-latja-egy-orvos-a-semmelweist

Medicalonline Hírlevél. Semmelweis-film készül (MTI híradás) 2022. 05. 20.
https://medicalonline.hu/kitekinto/cikk/semmelweis_film_keszul

MTI híradás. Igy készül a nagyszabású Semmelweis-film. (2022.09.02)
https://www.atempo.sk/hirek/98-hirek/34488-igy-keszul-a-nagyszabasu-semmelweis-film-vecsei-h-miklos-foszereplesevel-es-koltai-lajos-rendezeseben-fotok.html

Péter Zsombor: Semmelweis – Kritika. Puliwood. 2023.11.27.
https://www.puliwood.hu/kritikak/semmelweis-kritika-349823.html

Pogrányi Péter: Premier előtt mutatták be az egyetemen Koltai Lajos Semmelweis-filmjét. Semmelweis-hírek. (2023.11.30.)
https://semmelweis.hu/hirek/2023/11/30/premier-elott-mutattak-be-az-egyetemen-koltai-lajos-semmelweis-filmjet/

Siklódi Lehel: Mossa kezeit. Koltay Lajos: Semmelweis. Filmtett. Erdélyi Filmes Portál. 2023.11.30.
https://filmtett.ro/cikk/mossa-kezeit-semmelweis-kritika

Szabó András: Semmelweis császármetszése Pesten 1857-ben. Orvosi Hetilap. 2015.06. 1070-1072 o.
https://real.mtak.hu/38621/1/650.2015.ho2527.pdf]

Szerkesztőségi cikk. Koltai Lajos Semmelweis Ignácról készít filmet. Filmtett. Erdélyi Filmes Portál. 2022.05.23.
https://filmtett.ro/hirek/koltai-lajos-semmelweis-ignacrol-keszit-filmet

Vig György: Minden harmadik nő meghalt a szülés után, és ez csak a kezdet. Index. Cinematrix. 2023.11.28.
https://index.hu/kultur/cinematrix/2023/11/28/semmelweis-filmkritika-lajos-tamas-koltai-lajos-vecsei-h.-miklos-galffi-laszlo-premier/

Vigh Martin: „Koszosabb Bécset képzeltünk el". A Semmelweis-film forgatásán jártunk. Filmtett. Erdélyi filmes sportál. 2022. 09.09.
https://filmtett.ro/cikk/koszosabb-becset-kepzeltunk-el-a-semmelweis-film-forgatasan-jartunk

Vincze Miklós: Gárdos Péter nem készíthetett filmet Semmelweis Ignácról, így írt róla egy könyvet. 24.HU. 2022.09.27.

https://24.hu/kultura/2022/09/27/gardos-peter-geszti-semmelweis-ignac-film-filmelozetes-regeny-rovid-boldogsaga/

Zsuppán András: Kurzusfilm ez is, de eddig a legjobb – Semmelweis-kritika. Válasz online. 2023.12.05.
https://www.valaszonline.hu/2023/12/05/semmelweis-film-koltai-lajos-vecsei-h-miklos-tortenelem-kritika/

Youtube videók (időrendben)

Svenk – Semmelweis-film – HÍR TV (2022.08.10.) (4:36 perc)
https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=aMwjUSevdAo

November 30-tól látható a Semmelweis c. film a mozikban
M2. Petőfi TV (2023.10.29.) (7:38 perc)
https://www.youtube.com/watch?v=BJBw3pJ8oOE

Elkészült a Semmelweis Ignác életéről szóló új magyar film
Beszélgetés Koltai Lajossal. Hír TV. Napindító. (2023.11.27.) (8:51 perc)
https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=Y3-Fl5CDCf8

Semmelweis című film: Nagy Katica örül, hogy nagy kaliberű szerepet kaphatott
M1. Híradó. (2023.12.25.) (6:40 perc)
https://www.youtube.com/watch?v=b8HiH_69n3A

Semmelweis film: a forgatókönyvíró szerint egy romantikus életrajzi dráma, krimiszál.
M1. Híradó. (2023.12.25.) (5:37 perc)
https://www.youtube.com/watch?v=wP73I6VD9Gs

Semmelweis film: a zeneszerző szerint élmény volt Koltai Lajossal együtt dolgozni
M1 Híradó. (2023.12.26.) (7:30 perc)
https://www.youtube.com/watch?v=rZZPBxB3gFY

Hollywoodtól a Semmelweis-filmig. Beszélgetés Koltai Lajos Kossuth-díjas operatőrrel, és filmrendezővel.
InfoRádió. Aréna. (2024. 01. 23.) (51 perc)
https://www.youtube.com/watch?v=COMYn27EsFk

MELLÉKLET
a szavazatok összesítéséhez

KÉRDÉSEK	**A szavazatok száma és aránya**			
	IGEN	%	NEM	%
Megengedhető-e, hogy a lakásra vonatkozóan a film eltér a valóságtól?				
Elfogadható-e, hogy az 1848-as évet magába foglaló, Bécsben játszódó film nem utal az utcákon lezajló forradalomra?				
Megengedhető-e, hogy Kolletscha doktor halálának és boncolásának részleteit tekintve a film eltérjen a pontos tényektől?				
Megengedhető-e, hogy a film – a valóságot megváltoztatva –, úgy ábrázolja a kórház igazgatóját, mint aki szembe helyezkedett Semmelweis higiéniai kezdeményezésével?				
Megengedhető-e, hogy a filmben tíz				

évvel korábban és más helyszínen jelenjen meg a császármetszés, mint a valóságban?				
Megengedhető-e a valós információk hiányának kitöltése egy fiktív szerelmi szállal egy életrajzi film esetében?				
Megengedhető-e, hogy az alkotók egy dramaturgiai szempontból fontos, de olyan fiktív elemet illesszenek bele az életrajzi filmbe, mint a tárgyalás?				
Megengedhető-e, hogy a valóságban nem jellemző módon, szakmailag szemben álló csoportokként mutassák be a magyar és az osztrák orvosokat?				
Megengedhető-e, hogy egy Semmelweisről szóló film kiragadja a bécsi éveket a teljes életpályából, s nem szólva a küzdelmes és tragikus folytatásról,				

optimista véget érjen?				